

לפספס את הרכבת: רווקות, טיפולי פוריות והזמן החולף

מאת: ג'ני דוברין

"את כמו רכבת שנכנסת בקיר ב 180 קמ"ש" אמר הרופא לליאת, בת 41, בהתייעצות בנושא פוריות. לליאת, כמו נשים רבות בסביבות גיל הארבעים לחייהן המתייעצות עם מומחי פוריות, הופתעה לשמוע כי הסיכוי להיכנס להריון בגילה, בדרך הטבע או הטכנולוגיה, הוא נמוך. היא לא הרגישה מבוגרת והיתה במצב גופני טוב. בשנים האחרונות, רופא הנשים הקבוע שלה לא היה מודאג במיוחד מפוריותה, ולמעשה הרגיע אותה לעיתים קרובות ש"יש לה זמן". למרות זאת, כאשר מלאו לה 38, הלכה לליאת לבנק הזרע כדי לבדוק את האפשרות של הזרעה מתורם, אפשרות שחשבה עליה במשך זמן מה. בבנק הזרע, נאמר לה "מותק, יש לך עדיין זמן." רק בדיעבד הבינה לליאת כי העצה שקיבלה מהרופא שלה ומבנק הזרע חיבלה בסיכוייה לממש את רצונה להביא ילד לעולם.

המסר שנשים כמו לליאת מקבלות - "שיש עדיין זמן" - משקף את הקשר הסבוך בין ידע רפואי ונורמות חברתיות בישראל. הזמן אולי אוזל כאשר מדובר בשעון הביולוגי, אבל השעון הביולוגי הוא גם תלוי תרבות: הדרכים בהן אנו מודדות וחושבות על הזמן החולף תלויות בהקשר ובמקום.

כשנשים רווקות כמו לליאת פונות לממסד הרפואי הישראלי בשנות ה-30 שלהן, לעיתים קרובות מידי הן יעודדו לקחת את הזמן. מאחורי עצה רפואית זו ההנחה היא שהן עדיין יכולות למצוא בן זוג, מה שנחשב כדרך הטבעית לאמהות. כלומר, המעמד האישי של האישה מהווה היבט מכריע ביעוץ הרפואי. האם נשים נשואות בגיל זה תקבלנה עצה דומה?

כאשר רווקות מגיעות לבסוף לטיפול ביחידות להפריה חוץ גופית בישראל, הן נתקלות במילכוד: ברגע שאשה בגיל מתקדם מתחילה טיפולי פוריות, יעילותם צונחת עם כל שנה שעוברת. הנשים מוצאות את עצמן על המסלול המהיר של הפרייה חוץ גופית והזמן מאיץ פתאום את מהלכו. בשלב זה, אין יותר זמן לחכות, או לבזבז, הסיכוי להרות פוחת במהירות. מילכוד זה, כמובן, רלוונטי לא רק לרווקות, אבל מאחר שכבוצה הן בדרך כלל מבוגרות יותר, הוא מאפיין את החוויה שלהן. הפרייה חוץ גופית כטיפול בקשיי פוריות קשורי גיל הוא לעתים קרובות מדי ניסיון עקר להתגבר על הירידה הבלתי נמנעת והבלתי הפיכה בכמות ובאיכות הביציות.

במחקר שנעשה בארץ בשנת 2007¹ נמצא שהסיכוי של אישה בגיל 40 להרות (13.9%) וללדת (9.1%) מטיפולי הפרייה חוץ גופית, בגיל 45 הסיכויים הם 2.8% ו 0.7% בהתאמה. במחקר ישראלי

¹ Tsafirir A, Simon A, Revel A, et al. Retrospective Analysis of 1217 IVF Cycles in Women Aged 40 Years and Older. *Reprod. Biomed. Online* Mar 2007;14:348-55

אחר לא מצאו כלל לידות חי במדגם של נשים בגיל 44 ומעלה². עם זאת, אפילו שנתונים אלה חושפים משהו על התפוקה השולית הפוחתת, הם לא מספרים את הסיפור המלא, מאחר שהפרדוקס של ההפרייה החוץ גופית והזדקנות האשה אינו "עובדה" סטטיסטית, אלא מובנת דרך אינטראקציה חברתית בין רופאים למטופלות ודרך מדיניות משרד הבריאות שהופכת את ההחלטה להפסיק את מחזורי הטיפול לקשה עד בלתי אפשרית.

רופאי פוריות איתם דיברתי התלוננו באופן קבוע על מטופלות מבוגרות שמתעקשות לקבל את הטיפולים- "הן ילכו למקום אחר". רופאים מתארים נשים אלה כמתדפקות על דלת המרפאה, נואשות לעזרה. משמעות שבועת הרופא "אל תזיק" הופכת חמקמקה מאחר ואי הולדה נחשבת לסוג של מוות חברתי. ועם זאת, באיזה עוד מקרה ממליצים רופאים על טיפול בעל סיכויי הצלחה של פחות מאחוז אחד? מהן העלויות לטווח הארוך, מבחינה גופנית, רגשית ופסיכולוגית, המשולמות על ידי נשים שהופכות לצרכניות נלהבות של טיפולים אלה? מה הבסיס האתי המצדיק קיום וסבסוד של טיפולים בעל סיכויי הצלחה כה נמוכים?

למרות שהזכות להורות מבוססת כיום בתודעת הציבור הישראלי ובזירה המשפטית, נראה שטיפולי ההפרייה לא באמת מסייעים לנשים מבוגרות לממש זכות זו. רופאים רבים מכירים בשיחות פרטיות בצורך להוריד את מגבלת הגיל (45) בטיפולי פוריות. תופעות הלוואי של טיפולי הפוריות- עלייה בשכיחות של הריונות כימיים והפלות, מטרידות אף יותר. תופעות אלה שכיחות יותר בקרב מטופלות מבוגרות המכונות על ידי רופאים "הריונות מבוזבזים" (pregnancy wastage)- במילים אלה ממש. מהם המשאבים המוצעים כדי להקל על הסבל של הנשים מהריונות מבוזבזים, תוצר הלוואי של הטיפול? אם טיפולי ההפרייה נתפשים כסוג של סחורה שמספקים הרופאים ללקוחותיהן, כיצד משתלבים ההריונות המבוזבזים במודל זה? עבור הספקים המשמעות של הריון כימי או הפלה שונה ממשמעותו עבור הלקוחה הסובלת. כל עוד המחיר האישי של הטיפולים אינו גלוי, הטכנולוגיה והשירות הרפואי נתפסים מחוץ לתחום של שאלות מוסריות על אחריות וסוכנות אנושית.

ועדיין יש שיתעקשו שהמצב הנוכחי טוב לכולם. הצרכניות של הטכנולוגיה הרפואית ממשות את זכותן לנסות להפוך לאמהות מהמטען הגנטי שלהן, לפני שיגיעו לגיל 45. הן אולי נוסעות לעבר הקיר ב 180 קמ"ש, אולם לפחות הן אלה שנוהגות ברכבת. הרופאים כספקי רפואה יכולים לקחת קרדיט על הסיוע לנשים תוך קבלת תשלום בין אם הטיפול הצליח ובין אם לא. גם אחרי שהנשים עוברות את גיל 45 ועוברות למסלול של תרומת ביציות הרופאים ממשיכים להרוויח, ואפילו יותר. הקפאת ביציות מכניסה מימד נוסף של מדיקליזציה ומסחור למסלולי הפרייה של נשים רווקות.

² Ron-El R, Raziel A, Strassburger D, Schachter M, Kasterstein E, Friedler S. Outcome of assisted reproductive technology in women over the age of 41. *Fertility and Sterility*. 2000. 74(3):471-5.

"נשים וטכנולוגיות רפואיות", גיליון 10, יולי 2012

דיונים רבים על אמהות מאוחרת בישראל מתמקדים בשאלות של טובת הילד. במקרים רבים הנושא המרכזי של הדיון, אמהות רווקות, מוסתר רק בקושי. בריאות האשה, בכל המובנים של המילה, לא מטרידה כמעט אף אחד. בתור פעילות למען בריאות נשים עלינו להעמיד את טובת המטופלת במרכז הדיון שלנו. אלו עוד טיפולים או הליכים רפואיים שיעילותם כה נמוכה ממונים במולאם על ידי משרד הבריאות וניתנים כל כך בקלות על ידי רופאים ישראלים? אלו אינטראקציות בין רופאים למטופלות רווקות יגנו טוב יותר ואולי אף ישפרו את בריאותן של נשים? אלו שינויים מבניים בשירותי רפואת הפריון יניבו תוצאות טובות יותר עבור נשים המתקשות להרות?

רבים יכתירו את המלצות ועדת מור יוסף (מאי 2012) כחזון מתקדם, אולי אפילו מהפכני, של הנגשת ההורות לאזרחי ישראל. יחד עם זאת, מה שבולט, לדעתי, הוא העדר שינוי או איתגור של המדיניות הנוכחית המאפשרת טיפולי הפרייה עד גיל 45, לאור ההוכחות הרפואיות שטיפול זה אינו יעיל עבור נשים בשנות הארבעים לחייהן. אף מדינה אחרת לא מסבסדת טיפולים עד גיל 45. רק בישראל, נשים שנאמר להן שיש להן עוד זמן מקבלות מחזור אחרי מחזור של הפרייה חוץ גופית עד שהזמן, בסופו של דבר, אוזל. בנוסף, ועדת מור יוסף מותירה על כנה את המדיניות הנוכחית המאפשרת טיפול ניסיוני של הקפאת ביציות עד גיל 41, ובכך מוסיפה עוד ערוץ בעל תוצאות לא ברורות למדיקליזציה הגוברת של הפריון של נשים. גם אם בעתיד הקפאת ביציות תהווה אפשרות ממשית עבור נשים צעירות, ספק ניכר אם תהליך זה יעבוד עבור נשים בשנות השלושים המאוחרות או בשנות הארבעים המוקדמות. לא ברור כיצד מסקנות הוועדה יועילו לנשים כמו ליאת לקבל החלטות מושכלות לגבי פריון, בשעה שהמסר "יש לך עוד זמן" (למצוא בן זוג) גובר על כל שיקול אחר.